

Кісіль Зоряна,

*доктор юридичних наук, професор,
академік АНВО України, заслужений діяч науки і техніки України,
заступник директора Інституту управління, психології та безпеки,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Швець Дмитро,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
ректор, Львівський державний університет внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ СТРЕСОВІ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Лібералізація суспільних стосунків в Україні, модифікація орієнтирів учинів співробітників Національної поліції України – із репресивної на сервісно-обслуговуючу потребує безперервного вдосконалення рівня їх професійної діяльності, розвій взаємодії й партнерських стосунків правоохоронних органів з населенням. Оскільки, гарантування громадської безпеки та правопорядку, конституційних прав й свобод людини і громадянина, а разом й запитів соціуму та держави, протидія злочинності відносяться до супремаційних векторів убезпечення національної безпеки. Належний рівень громадської безпеки та правопорядку, окреслює собою захист значимих для життя зацікавлень особистості й громадянина, суспільства та держави й убезпечує сталий поступ громадянського соціуму, вчасній маніфестації, превенції й протидії наявним або евентуальним ризикам власне національним інтересам.

На Національну поліцію України покладено завдання слугувати суспільству шляхом забезпечення захисту основоположних прав й свобод громадян, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та правового порядку, професійні учини котрої відносяться до найбільш нелегких і характеризуються надзвичайно високим рівнем екстремальності та ризиконебезпечності. Професійні учини поліцейських повсякчас супроводжуються високим рівнем психологічного та емоційного напруження, професійною непередбачуваністю й психологічною травматизацією, високим ступенем конфліктогенності, у багатьох випадках ступінь напруженості виявляється понад межовим, оскільки поліцейські повсякденно протиборствують злочинним діям як певних особистостей, так й кримінальних угруповань [1].

Професійні учини поліцейських в контексті превенції й протидії протиправним діям у більшості випадків реалізовується за вкрай

несприятливих обставин. Д. Швець (2024) слушно вважає, що сьогочасним службовим учинам поліцейських є приманним власне професійний стрес, адже їм є властивим значний рівень комплікаційності, відповідальності, ритм здійснення професійних функцій, потреба у здійсненні неухильного контролю й самоконтролю за особистісними діями, доконечність у прийнятті зважених й адекватних рішень у контексті браку необхідної інформації та часу. Професійні учини поліцейських повсякчас супроводяться вкрай високим рівнем як психологічного так й емоційного напруження, ризикованістю та небезпечністю обставин, професіональним стресом, психологічними потрясіннями. Стресовий штиб службових учинів поліцейських та їх негативні складові призводять до утворення негативного феномену «емоційного вигоряння»; утрату власне позитивного кшталту службової мотивації; формування негативних тривожних рефлексів; з'яву розладів власне у фізичному так і психічному здоров'ї [2].

Наслідками службових учинів поліцейських за умов дії стресових факторів вкрай високого рівня інтенсивності досить часто проявляються у фатальних кшталтах. Так, М. Максименко та В. Медведєв (2018) слушно зазначають, що за різноманітними оцінюваннями, із числа співробітників поліції, котрі застосовували вогнепальну зброю на поразення, приблизно 70% звільняються зі служби впродовж п'яти років, мотив – пережита психологічна травма. Більшість учених-поліцейців схиляється до думки про те, що підрозділ, котрий приймав участь в інциденті, котрий супроводжувався великою кількістю жертв, імовірно у наступні три-п'ять років утратить до 20% особового складу, через порушення рівня психічної адаптації. Так, обстеження зазначеної категорії співробітників, встановило чималу поширеність у них посттравматичних стресових розладів (понад 60% респондентів констатували про значний вплив інцидентів на їх психічний стан та подальше життя, і лише 35% цілком не відчували негативних психологічних наслідків) [3].

Проведений ґрунтовний аналіз наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних вчених, надає можливість виснувати про те, що професійна діяльність поліцейських відноситься до категорії нелегких за рівночасністю, багатоаспектністю, безжалісністю, а подеколи й за ескалацією задекларованих до них дезидератів. Посилений ступінь взаємодії позиціонованих чинників у контексті їх взаємодії з супротивними детермінантами створюють ситуацію, коли поліцейські діють у режимі специфічного перебігу психічних процесів й перевірки їх особистісних якостей. Водночас, на думку З. Кісіль та Р.-В. Кісіль (2021), чим більш складнішим й відповідальним є поставлене професійне завдання, чим більш є небезпечними та конфліктними обставини, за котрих поліцейський мусить вчиняти професійні учини, тим достеменніше реалізовується оцінювання не лишень ступеня його фахових знань, вмінь та

навичок, але і притаманний йому внутрішній потенціал його особистості й організму, моральні й вольові якості [4].

Н. Douglas & A. Gatens (2022) вважають, що власне у результаті напруженого характеру поліцейської роботи співробітники поліції можуть мати певні психологічні проблеми, котрі є пов'язаними із стресом. Стигми стосовно психічного здоров'я, маскулінність поліцейської культури, котра не визнає перемін, побоювання стосовно браку конфіденційності й обмеження у часі формують бар'єри власне для того, щоб співробітники поліції не прагнули звертатися по допомогу у зв'язку з стресом. Н. Douglas & A. Gatens (2022) зазначають, що не зважаючи на цю обставину, значна кількість департаментів надають низку послуг консультативної підтримки, котрі є спрямованими задля вирішення цих проблем. Окрім того, на думку авторів, професійна підготовка поліцейських сприяє розпізнаванню ними симптоматики стресу й удосконаленню стійкості власне до стрес-факторів. Дослідження, проведені Н. Douglas & A. Gatens (2022) засвідчують, що співробітники поліції з більшою вірогідністю апелюватимуть за лікуванням, якщо вони відчуватимуть заохочення й підтримку зі сторони колег, тому вкрай важливим є розвиток поліцейського середовища, котре не засуджує проблеми психічного здоров'я [5].

О. Сашуріна (2023) зазначає, що поліцейські учини відносяться до високостресової професії, котра потребує стресостійкості та акомодатії до непередбачуваних обставин. Релевантні ризики «професійного вигорання» та негативного впливу стресу власне на психічне становище актуалізують наукові розвідки, котрі є спрямованими на дослідження процесу розвію власне психологічної ресурсності у контексті службового та професійного зросту співробітників поліції. У сьогочасному соціумі поліцейські учини відіграють чільну роль власне у контексті підтримання громадянського порядку та безпеки, превенції злочинам. Професійна діяльність у поліції окреслює високий рівень відповідальності, доконечну взаємодію з конфліктогенними та стресовими обставинами, а також повсякчасну наявність психологічного напруження й травматичних подій. О. Сашуріна (2023) слушно виснує, що придатність поліцейських ефективно долати різноманітні професійні виклики й стресові ситуації відіграє основоположну роль у їх професійній успішності, а разом у їх фізичному й психічному благополуччі [6].

R. Wijayanti & H. Fauzi (2020) зазначають, що офіцери поліції є вразливими до стресу на службі, незалежно від царини або функцій, які вони здійснюють. Ученими було виокремлено фактори, котрі впливають на службовий стрес поміж поліцейських, а саме: придатність індивідуумів справлятися з квестією подолання стресу; рольова суперечливість; наявний рольовий конфлікт; існуюче перевантаження; диспозиція до критичних казусів; прояви дискримінації на

службі; відсутність налагодженої співпраці поміж колегами; невдоволеність службою; відсутність організаційної справедливості на службі; низький ступінь мотиваційної спрямованості; отримана у минулому травма чи каліцтво; низький рівень психологічної міцї та контролю за проявами стресу; низький рівень впливу на застосовуваний копінг [7].

М. Логвиненко (2024) слушно вважає, що учини органів правоохорони є неподільно пов'язаними із зростом рівня різноманітних видів злочинності, зокрема, організованої та транснаціональної, актів тероризму, корупції, наркоманії, кіберзлочинності, торгівлі зброєю. Для України додатковим чинником є прояви збройної агресії зі сторони сусідньої держави. Вище перелічені аспекти у свою чергу спричиняють зростання кількості летальних випадків; поранень, травм чи каліцтв; психічних розладів; суїцидів поміж співробітників органів правоохорони. Стрімкий зріст кількості злочинів й інцидентів насильства повсякчас загрожує якості і безпеці буття поліцейських, і водночас, сприяє збільшенню ризиків щодо їх психічного здоров'я і службової продуктивності [8].

Підсумовуючи усе вищенаведене, варто зазначити, що поліцейські в контексті реалізації професійних завдань зазнають впливу чималої кількості несприятливих факторів, багатоманітних за своїм характером та формами прояву, котрі негативно впливають на їх емоційну сферу індивідуума. Формування професійного стресу у співробітників поліції детермінуються найрізноманітнішими за своєю сутністю чинниками, котрі є спричиненими своєрідними умовами їх професійних учинів, а саме: визволення заручників; протидія озброєному делінквенту; отримання каліцтва чи поранення в контексті здійснення професійних функцій; постійна взаємодія з репрезентантами кримінальної субкультури; високий рівень власної відповідальності за ухвалені рішення; високий ступінь стресогенності, екстремальності та ризику реалізовуваних завдань; застосування у професійних учинах заходів поліцейського примусу тощо. Отож, у зазначеному контексті вкрай важливого сенсу набуває професійна та психологічна спроможність як засновок превенції професійного стресу й розвію дезадаптивних реакцій.

Ґрунтовний аналіз наукових розвідок зарубіжних учених надає можливість виснувати що, подеколи науковці звертали увагу на методологічні підвалини аналізування стресу, здебільшого використовували трансакційну модель стресу R. S. Lazarusa, концепцію вигоряння K. Maslach й модель стресу JD-R. Більшість науковців схиляється до думки стосовно виокремлення чотирьох груп стрес-факторів, а саме: 1) операційних (застосування заходів поліцейського примусу, конфронтаційна взаємодія з громадянами; високий ступінь відповідальності та ціна помилок; зіткнення із делінквентними виявами та

їхніми жертвами; службовий ризик та неозначеність обставин; потреба у контролюванні особистих емоцій), 2) організаційних (наявний некомплект персоналу, понаднормованість й недостатність вільного часу, позмінна діяльність, проблеми із прямими та безпосередніми керівниками, наявність бюрократії, неналежний рівень винагородження; 3) зовнішніх; 4) індивідуальних.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 580-VIII «Про Національну поліцію». (2015, липень). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
2. Швець Д. В. Професійна деформація працівників правоохоронних органів: правовий та психологічний вимір : моногр. Одеса: Видавництво «Правознавство», 2024. 394 с.
3. Максименко С.Д., Медведєв В.С. Юридична психологія: підручник. К.: Видавництво «Слово», 2018. 448 с.
4. Kisil Z.R., Kisil R.-V.V. Psychoemotional tension as a determinant of professional deformation of employees of the National Police of Ukraine // Social and legal studies. Issue 3(13), 2021. P. 177-189.
5. Douglas, H.O., & Gatens, A. Addressing police officer stress: Programs and practices. Illinois Criminal Justice Information Authority. Retrieved from URL: <https://icjia.illinois.gov/researchhub/articles/addressingpolice-officer-stress-programs-and-practices>
6. Сашуріна О.Ю. Професійна деформація працівників Національної поліції України: практико-орієнтований підхід. Південноукраїнський юридичний часопис. 2023. № 2. С. 114-123. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.19>.
7. Rachma Yuniar Wijayanti, Hanandita Belva Fauzi (2020). Factors affecting the work stress of police officers: a systematic review faktor-faktor yang mempengaruhi stres kerja petugas polisi: tinjauan sistematis. psycho idea, Tahun 18. No.2, Agustus 2020. P.115-123.
8. Lohvynenko M.O. Best practices in police personal security: A systematic review. Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs, 29(2), 2024. P.67-76. DOI: <https://doi.org/10.56215/naia-herald/2.2024.67>